

ISSN 1022-8012

ACTA
MEDICO-
HISTORICA
RIGENSIA

EDITOR: JURIS SALAKS

SENATUS CONSILIARIUS SCIENTIUM:

KĀRLIS ĒRIKS ARŌNS, CHRISTA HABRICH,
HEINZ E. MÜLLER-DIETZ, VITAUTAS SIUDIKAS,
JĀNIS STRADIŅŠ, ARNIS VIKSNA, ROLF WINAU

RIGA

1994

VOLUMEN II (XXI)
PAULI STRADINI MUSEUM HISTORIAE MEDICINAE

1976. gada septembrī Bāzeles slimnīcā pēc operācijas Zenta Mauriņa ieraksta dienasgrāmatā: "Dienu no dienas es klinikā sarunājos ar Dievu, es meklēju Dievu, lai jautātu tikai vienu un to pašu jautājumu: kapēc Tu esi radījis sāpes, briesmīgās, kļiedzošās, svilinošās sāpes? Jo vecāka kļūstu, jo vairāk pārvēršos jautātājā cilvēkā, kas dreb bailēs un, liekdamies zem sava krusta smaguma, cīnās ar neizprotamo. Un tomēr – nevaru beigt mīlēt šo zemi! Visu smagumu, ko manai sirdij nācies izturēt, es varu bez bailēm pieņemt, tikai neredzu visām ciešanām jēgu ..."

ZENTA MAURIŅA AND MEDICINE (SUMMARY)

By Ingrīda Sokolova

An analysis of the attitude toward medicine and medical practitioners held by the well-known Latvian (later German) essayist and literary scholar Zenta Mauriņa (Senta Maurina, 1897—1978).

Dr. habil. philol. Ingrīda SOKOLOVA
Valdemāra iela 145/1 - 44
Rīga, LV1013
Latvija

MAGDA ŠTAUDINGERE-VOITA UN LATVIJA

Redakcijas piezīmes

Krājumā publicēti divi ievērojamās latviešu izcelsmes bioloģes Dr. Magdas Štaudingeres raksti: pirmais raksts ir runa, ko M.Štaudingere noturējusi 1991. gada maijā Freiburgā, saņemot Latvijas ZA goda locekles diplomu, otrs – M.Štaudingeres pārdomas viņas 90 gadu jubilejā 1992. gada 17. augustā. Abus materiālus Dr. M.Štaudingere atsūtījusi prof. J.Stradiņam publicēšanai viņas tēvzemē Latvijā, ar kuru saistītas viņas tēva Dr. O.Voita darbība un daļa viņas agrīno atmiņu.

Publicējot šos rakstus, redkolēģija uzskata par nepieciešamu sniegt arī dažas ziņas par izcilo latviešu cilmes zinātnieci, kuras darbi ir arī mūsdienu molekulārās bioloģijas pamatā. Piezīmēm ar autora atļauju izmantots J.Stradiņa raksts par M.Štaudingeri-Voitu, kas publicēts žurnālā "Latvijas ZA Vēstis.B." – 1992. – Nr.7. – 79.—80.lpp. (sk. arī "Latvijas ZA Vēstis.B." – 1993. – Nr.1. – 80.lpp.).

Izcilā latviešu bioloģe un ķīmiķe *Dr. phil., Mag. rer. nat.* Magda Štaudingere, dzim. Voita ir makromolekulārās ķīmijas pamatlicēja Hermaņa Štaudingera dzīvesbiedre un tuvākā līdzstrādniece [1—3]. Zinātniece nesusi Latvijas un latviešu vārdam daudz slavas, jo arī svešumā M.Štaudingere nav aizmirsi atgādināt savu piederību Latvijai un tās tautai.

M.Štaudingere-Voita dzimusi 1902. gadā Igaunijas pilsētīņā Elvā savas mātes vecāku vasaras mītnē. Viņas tēvs – latviešu mediķis Oskars Voits (1866—1959) tolaik darbojās kā ārsts Pēterburgā. Krievijas galvaspilsētā arī aizvadīti Magdas bērnības un skolas gadi. *Dr. med.* O.Voits bija ne vien pazīstams zinātniski orientēts ārsts, vairāku zinātnisku darbu autors, bet arī aktīvs Pēterburgas latviešu sabiedrīks darbinieks. Vēlāk O.Voits kļuvis par Latvijas Republikas sūtni Vācijā (1920—1932), kā arī Šveicē (no 1922.g.), Holandē un Ungārijā (no 1925.g.), bijis Rīgas Latviešu biedrības priekšnieka vietnieks; viņa kandidatūra diskutēta arī Latvijas valsts prezidenta amatam 1927. gadā [4,5].

Krievijas revolūciju laikā Dr. Voita ģimene devusies bēgļu gaitās uz Krasnodaras novadu, kur Magda beigusi sieviešu ģimnāziju Jeiskā. 1920. gada nogalē viņa atgriezusies Latvijā, bet jau 1921. gadā devusies studēt bioloģiju uz Berlīnes universitāti, jo Berlīnē dzīvoja tēvs. 1925. gadā Berlīnē ieguvusi *Dr. phil.* grādu ar disertāciju par griezumu ietekmi uz bioloģisko procesu norisi augu lapās. 1925./26.g. papildinājās Freiburgas universitātē. 1927. gadā M.Voita imatrikulējās Latvijas Universitātes Matemātikas un dabaszinātņu fakultātē, kuru beidza tajā pašā gadā ar dabaszinātņu maģistres grādu un sāka strādāt par asistenti profesora Nikolaja Maltas botānikas laboratorijā.

Taču jau 1928. gadā M.Voita otrreiz atvadījās no Rīgas, pārceļoties uz Freiburgu pie sava vīra – ķīmijas profesora Hermana Štaudingera (1881—1965). Freiburgā aizvadīts viss turpmākais M.Štaudingeres-Voitas mūžs.

Līdzīgi Kirī laulātajam pārim, Štaudingeru ģimene apvienoja pūļņus vienā virzienā, dodot izšķirīgu ieguldījumu polimēru ķīmijas attīstībā. Kad H.Štaudingers 20. gados sāka pētījumus viņam svešajā dabas polimēru nozarē, valdīja uzskats, ka celuloze, kaučuks, proteīni ir mazmolekulāri savienojumi, kas šķīdumos asociējas par lielu izmēru koloidālām daļiņām. H.Štaudingers izvirzīja novatorisku teoriju, saskaņā ar kuru minētās dabas vielas sastāv nevis no mazām, bet gan no milzu molekulām, kuru molekulmasa sasniedz desmitus un simtus tūkstošus vienību. Par šīs teorijas izstrādāšanu, kura guva spidošus apstiprinājumus, H.Štaudingeram 1953. gadā piešķīra Nobela prēmiju ķīmijā. Bez H.Štaudingera darbiem nav iedomājama visdažādāko polimēru, sintētisko un mākslīgo šķiedru, gumijas, sveķu, laku un kokšenes pārstrādes produktu liela ražošana, kas 20.gs. tik ievērojami pārveidojusi civilizāciju, tiem ir izcila nozīme arī bioloģijas un medicīnas attīstībā [6].

M.Štaudingere kopējā darbā veikusi ļoti precīzus pētījumus par makromolekulām, palīdzot atšifrēt gan dabisko un mākslīgo šķiedru (arī celulozes) struktūras, gan muskuļu proteīnu un protoplazmas uzbūvi; šie dati eksperimentāli apstiprinājuši H.Štaudingeru izvirzītās koncepcijas. Savā Nobela lekcijā "Makromolekulārā ķīmija" (1953) H.Štaudingers savas dzīvesbiedres daļu kopējos pētījumos vērtē šādiem vārdiem: "M.Štaudingere ir veikusi makromolekulāro vielu morfoloģiskos pētījumus un pie tam makromolekulārā ķīmijā ieviesusi ultravioleto un elektronu mikroskopiju, un pirms kāda laika arī fāzu kontrasta mikroskopiju. Bez tam viņa pēdējos 25 gados, kuru laikā tika publicēti aptuveni 400 raksti, piedalījies to un arī vairāku grāmatu izstrādāšanā. No viņas īpaši nāk jauni atzinumi par makromolekulārās ķīmijas un bioloģijas kopsakarū." [2, 221.—222.lpp.]

M.Štaudingere (pati vai kopā ar vīru) sacerējusi daudz apskata rakstu šajā nozarē, piemēram, "Kas ir dzīvība?" (1950), "Molekulārie koloidi un dzīvā matērija" (1954), "Domas par makromolekulārās ķīmijas nozīmi bioloģijā" (1955), "Dzīvības problēma makromolekulāro pētījumu gaismā" (1956), "Makromolekulārā ķīmija un tās nozīme protoplazmas pētniecībā" (1954) (sk.[3]). Šie un vairāki citi Štaudingeru laulātā pāra kopējie sacerējumi ievietoti H.Štaudingeru 7 sējumu (patiesībā gan 10 sējumu) zinātnisko rakstu izlasē (7000 lpp.), kuru, pēc vīra nāves, 1969.—1976.g. izdevusi M.Štaudingere. Kopā ar vīru viņa piedalījies daudzos lekciju braucienos, arī uz Japānu, kur zinātniekus pieņēmis imperators Hirohito.

Par makromolekulārās ķīmijas nozīmi bioloģijā M.Štaudingere raksta, ka "Hermanis Štaudingers šo problēmu pirmoreiz diskutēja sarunā ar mani Helgolandes bioloģiskajā stacijā 1927. gada 24. augustā. Ieinteresējies par aļģu šūnu caurlaidības pētījumiem, kas pilnībā balstījās uz toreizējiem koloidālās ķīmijas priekšstatiem, Hermanis Štaudingers sāka apcerēt savu nupat publicēto darbu par polioksimetilēnu, celulozes modeļvielu, un no šī izejas punkta attīstīja priekšstatus par to, ka makromolekulas ir arī dzīvās substances uzbūves ķieģeļi un ka par to neskaitāmo funkciju perfekto kārtību jāpateicas šīs substances makromolekulārajai uzbūvei. Par to toreiz vēl nebija eksperimentu. Taču biologi jau toreiz meklēja "submikrosko-

piskas", virsmolekulāras vienības, stabilus būvķieģeļus, kas nodrošinātu šūnu uzbūvi un funkcijas. Pazīstamākā šāda veida virsmolekulārā vienība bija Nēgelija micela. Hermanis Štaudingers nepētīja ne nukleīnskābes, ne proteīnus. Pakāpeniskā makromolekulārās ķīmijas izveidošana un sakārtošana ievilkās gadu desmitus, pie kam kā dabas vielu modeļi vispirms tika pētītas sintētiskas vielas" [3, V lpp.].

Diskusijās par šīm zinātņu vēsturei tik nozīmīgām pamatproblēmām piedalījās arī Dr. med. Oskars Voits, kurš, pēc emigrēšanas no Latvijas 1944. gadā, mūža nogali pavadīja Freiburgā sava znota un meitas ģimenē. Jāpiebilst, ka savukārt līdz 1938. gadam M. un H.Štaudingeri vairākas vasaras uzturējušies Latvijā – Rīgā un Krimuldas pagasta "Saulēslēju" mājās, kuras piederēja O.Voitam. Diemžēl, hitleriskās Vācijas ierēdņi neļāva prof. H.Štaudingeram lasīt lekcijas Latvijas Universitātē un iedibināt te zinātniskus sakarus, jo H.Štaudingers bija pazīstams ar savu antinacistisko nostāju un skaitījās režīmam nevēlama persona. H.Štaudingeru Freiburgas institūtā pētniecisku darbu veica latviešu koloidālķīmiķis Bruno Jirgenšons [7].

M.Štaudingeres zinātniskie kontakti ar Latviju atsākās 1971. gadā, kad viņa atsūtīja ZA Fundamentālajai bibliotēkai vairākas H.Štaudingeru grāmatas. 1990. gadā M.Štaudingeri ievēlēja par Latvijas ZA goda locekli. ZA diploma pasniegšanas ceremonijā Freiburgas "Augustinumā" 1991.g. 28. maijā piedalījās daudz vācu zinātnieku; tā atspoguļota Bādenes federālās zemes presē.

1991. gada jūlijā M.Štaudingere uzņēmas viņas gadiem un veselības stāvoklim visai apgrūtināto ceļojumu no Freiburgas uz Rīgu, lai piedalītos I Vispasaules latviešu zinātņu kongresā un Latvijas Zinātņu akadēmijas Kopsapulces sesijā. M.Štaudingere ziedoja Latvijas ZA Ķīmijas un bioloģijas nodaļai naudas summu labāko darbu prēmēšanai medicīnas, bioloģijas un ķīmijas disciplīnās. Viņa arī apceļoja savas dzimtas vēsturei nozīmīgās vietas Rīgā, Krimuldā, Ropažos, Inčukalnā; nodeva Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejam Dr. O.Voita atmiņas.

Pēdējos gadu desmitus M.Štaudingere rosīgi darbojās UNESCO, kā arī starptautiskajā akadēmiski izglīto sieviešu organizācijā. Viņa piedalījies UNESCO programmas "Cilvēks un biosfēra" izstrādāšanā, no 1970. gada bijusi VFR UNESCO komisijas dabaszinātņu sekcijas priekšsēde (pašreiz – tās goda locekle). Starptautiskajos forumos viņa atkārtoti ierosinājusi rezolūcijas par sieviešu tiesību ievērošanu zinātnes, izglītības un kultūras jomā [8].

Mūža nogali M.Štaudingere vada Freiburgas "Augustinumā", kur viņas mājīgajā dzīvoklī sakopotas H.Štaudingeru relikvijas, nozīmīgākās kopējā mūža veikuma liecības. Viņa kavējas domās pie zinātnes un ekoloģijas filozofiskajām problēmām, atkal un atkal atgriežas pie Latvijas likteņiem.

Sakarā ar Latvijas neatkarības proklamēšanas 75. gadadienu M.Štaudingere 1993.g. novembrī Latvijas Zinātņu akadēmijai veltījusi 30.000 DM lielu ziedojumu zinātnes attīstībai un zinātnieku sociālai aizstāvībai savā tēvzemē. Ziedojuma fonds veltīts prof. H.Štaudingeru un Dr. O.Voita piemiņai (Dr. M.Štaudingeres 1993.g. 16. novembra vēstule J.Stradiņam). 1994.g. 11. februāra vēstulē M.Štaudingere raksta: "Šī summa ir ņemta no mana vīra Nobela prēmijas naudas, kas noguldīta īpašā kontā un

tiek izmantota tikai īpašiem mērķiem. Tādējādi arī Nobela prēmijas iedibinātājs, Alfrēds Nobels, piedalās šajā ziedojumā."

M.Štaudingerē iecerējusi līdzās sava vectēva Ropažu mežsarga Reiņa Voita kapavietai Ropažu kapsētā izveidot simbolisku piemiņas zīmi arī saviem vecākiem – Dr. O.Voitam un viņa dzīvesbiedrei Irmgardei, kas atdusas Freiburgas kapos kopā ar prof. H.Štaudingeru.

M.Štaudingeres bagātais mūžs ir paraugs cildenai darbībai zinātnes un cilvēces labā.

LITERATŪRA

1. M.Štaudingeres-Voitas *Curriculum vitae* un zinātnisko darbu saraksts. (Glabājas J.Stradiņa arhīvā.)
2. *Staudinger H. Arbeiterinnerungen.* – Heidelberg: Huethig, 1961. – 335 S.
3. *Staudinger H. Das wissenschaftliche Werk: Gesammelte Arbeiten nach Sachgebieten geordnet: Bd.5: Arbeiten allgemeiner Richtung/Hrsg. von M.Staudinger.* – Basel; Heidelberg: Huethig u. Wepf, 1975. – 437 S.
4. *Baltiņš M. Ārsts un diplomāts: Dr. med. Oskaram Voitam – 125 // Latvijas Ārsts.* – 1991. – Nr.3. – 68.—69.lpp.
5. *Voits O. Mans dzīves ceļš.* (Manuskripta kopija glabājas Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejā.) – 1940. – 103 lpp.
6. *Makromolekulāre Chemie – Das Werk Hermann Staudingers in seiner heutigen Bedeutung. Schriftenreihe der Katholischen Akademie der Erzdiözese Freiburg/Hrsg. von Ernst Jostkleigrewe.* – München; Zürich: Verlag Schnell und Steiner, 1987. – 83 S. (M.Štaudingeres raksts ar bibliogrāfiju 9.—29.lpp.)
7. *Jirgensons B. H.Štaudingers – lielmolekulāro vielu ķīmijas pamatlicējs // Sējis.* – 1940. – Nr.6. – 602.—607. lpp.
8. *Ozoliņa V. Latvijas dabaszinātniece Magda Štaudinger-Voita // Izglītība.* – 1992. – 15. oktobrī.

Rakstiem pievienotas Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejam M.Štaudingeres dāvinātas fotogrāfijas: Dr. med. O.Voita portrets (1925) un M. un H.Štaudingeru dubultportrets (1953).

MAGDA STAUDINGER

DANKESREDE, ANLÄSSLICH DER ÜBERREICHUNG DES EHRENMITGLIED-DIPLOMS DER LETTISCHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN (FREIBURG A.BR., 28. MAI 1991)

Der Lettischen Akademie der Wissenschaften spreche ich meinen herzlichen Dank aus für die große Ehre, die sie mir erwiesen hat mit meiner Wahl zum Ehrenmitglied. Als diese Nachricht kam, hatte ich das Gefühl, daß meine alte Heimat mir beide Hände entgegenstreckt. Das war ein sehr schönes Gefühl. Und nun haben Sie, Herr Professor Stradiņš, mir das schöne Dokument überreicht. Ich danke Ihnen herzlich dafür. Ich möchte einiges erwähnen, was uns verbindet.

Durch Heirat 1928 siedelte ich von Lettland nach Deutschland über. Ich bin nun 63 Jahre hier. Durch diesen Umstand habe ich zwei Heimaten gewonnen: das Land meiner Eltern und lettischen Vorfahren, Lettland, und Deutschland, das Land meines Mannes. Zwei Länder anzugehören mit verschiedenen Sprachen und verschiedener Kultur ist eine große innere Bereicherung. Beide Länder stehen meinem Herzen nahe.

Jetzt etwas von der Wissenschaft. Die Arbeit meines Mannes hat mich von Anfang an fasziniert. Die Makromoleküle waren eine große Entdeckung. Mein Mann ist 1926 von Zürich nach Freiburg berufen worden und hat sich hier ganz der Ausbreitung der makromolekularen Chemie gewidmet. Ich selber kam von der Biologie, habe in Berlin studiert und bei dem Pflanzenphysiologen Gottlieb Haberlandt promoviert mit einer Arbeit über die Wundheilung an Blättern. Wenn man so eng mit der Zelle und ihren Verwandlungen befaßt ist, so interessiert man sich natürlich auch sehr für ihren Aufbau. Damals, zu Beginn der zwanziger Jahre, konnte man noch nicht bis zu den kleinsten Einheiten vordringen, man hatte sehr geistvolle Hypothesen über den Feinbau der Zelle. Aber als dann die Makromoleküle auf den Plan traten, wurde eine neue Welt erschlossen. Heute ist die makromolekulare Chemie in Gestalt der Molekularbiologie in Biologie und Medizin eingedrungen. Ferner auch in Physik und Mathematik, und sie hat auch der Philosophie Impulse gegeben. Es war aber viel

Arbeit, die neue Anschauung in der Chemie durchzusetzen. Lange Zeit war die Fachwelt skeptisch. Nach dem Nobelpreis für meinen Mann 1953 gab es dann allgemeine Anerkennung, und die makromolekulare Chemie entwickelte sich zu einem großen neuen Zweig der organischen Chemie.

Dazu möchte ich bemerken, daß beim Aufbau des Fundaments dieser heute so umfangreichen Wissenschaft eine ganze Portion lettischer Kraft, lettischer Interessen und Kräfte verwandt worden ist, die ich ererbt und mitgebracht habe und in die Arbeit meines Mannes in der makromolekularen Wissenschaft verwenden konnte.

In späteren Jahren gab es eine neue Aufgabe: Arbeit für die UNESCO; dazu wird die Lettische Akademie der Wissenschaften etwas beitragen können. Ich wurde am 25. Mai 1961 in die Deutsche UNESCO-Kommission gewählt als Vertreterin des Deutschen Akademikerinnenbundes. In dessen Auftrag hatte ich anfangs mit Ausbildungsfragen für Frauen zu tun und verwandten Themen. Als Naturwissenschaftlerin interessierte mich natürlich auch das naturwissenschaftliche Programm der UNESCO. Darin fanden sich neben einigen kleinen Themen zwei umfassende Weltprogramme: die Hydrologie, also die Erkundung der Wasservorräte der Erde, und die Ozeanographie, die schon in Blüte war, bevor die UNESCO ihre Tätigkeit begonnen hatte, und die nun sehr gefördert werden konnte.

Gegenüber so viel Wasser fehlte die Erde mit ihrem Pflanzenkleid und der Tierwelt. Schon damals hatte der Naturschutz ganz dringende Probleme. Wir begannen unsere Arbeit auf diesem Gebiet mit dem Vorschlag einer umfassenden Resolution, die von der Generalkonferenz der UNESCO 1964 angenommen wurde. Daran baute sich die weitere Arbeit auf. 1970 nahm die Generalkonferenz der UNESCO ein umfassendes Weltprogramm mit dem Titel "Der Mensch und die Biosphäre" an. Darin wurden als Arbeitsgebiete die Probleme der Nutzung und Erhaltung der Biosphäre festgelegt, und zwar wurden alle Gürtel der Erde von den Tropen bis zur Arktis erfaßt. Eine der Hauptaufgaben dieses Programms ist die Festlegung von Biosphären-Reservaten. Das sind Naturparks und ähnliche Flächen, die die natürliche Vegetation und Tierwelt erhalten, und zu Forschungszwecken und neuen Züchtungen für Ernährungszwecke zur Verfügung stehen, sowie natürlich auch zur Freude der Menschen an den Schönheiten der Natur. Es sind bisher rund um die Erde 300 solche Reservate ausgewiesen. Neun davon befinden sich in Deutschland, wobei die der früheren DDR mitgezählt sind, die recht gut erhalten sind. Im Programm "Der Mensch und die Biosphäre" arbeiten heute hundert Mitgliedstaaten der UNESCO mit.

Neben diesen praktischen Zielen wurde auch eine Zielsetzung angenommen, die einen besonderen Charakter hat: Ich möchte sie hier im Wortlaut zitieren: "*Die Idee einer persönlichen Erfüllung für den Menschen in seiner Partnerschaft mit der Natur soll gefördert werden und seine Verantwortung für dieselbe gestärkt werden.*" (Zielsetzung 7e des Programms der UNESCO, "Der Mensch und die Biosphäre")

Eine harmonische Partnerschaft des Menschen mit der Natur – wie diese Zielsetzung zitiert wurde vom Generaldirektor der UNESCO, Federico Mayor, gelegentlich seiner Rede zum 40. Geburtstag der Deutschen UNESCO-Kommission vor einem Jahr in der Pauluskirche in Frankfurt a.M. – diese Partnerschaft bedeutet die persönliche Beziehung des Menschen zur Natur, die Bestätigung seiner Mitgeschöpflichkeit, ein Geben und ein Nehmen mit der Achtung des Partners. Diese Idee hat Wurzeln geschlagen in der Biosphären-Arbeit der UNESCO, und auch diese Arbeit enthält allerlei lettische Kräfte. Ich kann vielleicht nur gerade erwähnen, woher diese Interessen und Kräfte kamen: mein Großvater war Förster in Ropaži, 40 km nördlich von Riga. Ich hoffe, daß weitere Biologen von Lettland hier werden mitmachen können.

Noch einige Worte zur UNESCO: Sie ist bekanntlich die Kulturorganisation der Vereinten Nationen, entstanden auf dem Höhepunkt des Krieges 1942, und zwar in England im Kreise von Julian Huxley, dem berühmten englischen Biologen. Dieser dachte, daß man mit Politik und Wirtschaft allein keine dauernde Ordnung auf der Welt erzielen kann. Er meinte, daß eine Mobilisierung des geistigen Potentials der Menschheit notwendig sei, damit eine dritte Weltmacht, die Weltmacht des Geistes, neben den beiden Weltmächten der Politik und der Wirtschaft entstehen kann. Die UNESCO wurde ein Exponent dieser Idee, in ihr laufen alle Fäden zusammen aus allen Kulturen der Welt. Nach den Erfahrung der letzten Monate ist ihr eine weitere Entwicklung zu wünschen und diese von uns allen zu unterstützen.

Herr Professor Stradiņš, nehmen Sie bitte nochmals meinen herzlichen Dank entgegen. Der Lettischen Akademie der Wissenschaften überbringe ich einen Gruß aus der lettischen Hymne:

Dievs, svētī Latviju!